

תורת אמך

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

ביאורי תפילה

פסוקי דזמרא

נכתב בסייעתא דשמיא

על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ

ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

פסוקי דזמרא

פסוקי דזמרא אינם חטיבה אחת, ואינם עשויים מעור אחד. יחידות שונות התקבצו בתקופות שונות, עד שפסוקי דזמרא התגבשו בתבנית ובנוסח המקובל בימינו. במסגרת זו לא נדון בכל יחידה ויחידה בנפרד, אלא רק ננסה לעמוד על כמה עקרונות, ביסוד דין אמירת פסוקי דזמרא, ובמיקום של פסוקי דזמרא במסגרת התפילה.

הגמ' בשבת קיח: עוסקת במילים ספורות, בפסוקי דזמרא. מילים ספורות אלו הם בבחינת "מעט המחזיק את המרובה":

אמר רבי יוסי: יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום. איני! והאמר מר: הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף, כי קאמרינן בפסוקי דזמרא.

ובתרגום לעברית: אמר ר' יוסי יהא חלקי בין האנשים הגומרים את ההלל בכל יום. מקשה הגמ', כיצד אתה משבח את הגומרים את ההלל בכל יום, והרי אתה אמרת, שמי שקורא את ההלל בכל יום הרי הוא מחרף ומגדף כלפי מעלה? מתרצת הגמ': הקורא את ההלל בכל יום הרי הוא מחרף ומגדף, אבל ר' יוסי שיבח את האנשים האומרים פסוקי דזמרא בכל יום.

הגמרא מחלקת בין שני סוגי הלל, בין הלל שלאחר תפילת העמידה, שהקורא אותו בכל יום הרי הוא מחרף ומגדף, ובין הלל שבפסוקי דזמרא, שראוי ואף משובח לאומרו בכל יום. גמרא זו תמוהה מאד. "הקורא הלל בכל יום הרי הוא מחרף ומגדף" - כיצד ניתן לומר שהקורא פרקי תהילים, שבהם שבח ותהילה לבורא העולם, הרי הוא מחרף ומגדף. כלפי לייא, היינו אמורים לשבח את האדם המעוניין להלל לה' שלו נאה לשבח!

בנוסף לזה קשה שבעתיים, אם אסור לאדם להלל לבורא שמים וארץ, מדוע אמירת פסוקי דזמרא, שאף להם קוראת הגמרא הלל, מותרת. מה ההבדל בין ההלל שבפרקים קי"ג עד קי"ח (פרקי הלל) שקריאתן מהוה חירוף וגידוף, לבין ההלל שבפרקים קמ"ה עד ק"נ (פרקי פסוקי דזמרא) שקריאתן ראויה ומשובחת.

רש"י (ד"ה הרי זה מחרף ומגדף) עונה על בעיה זו: "הרי זה מחרף ומגדף, שנביאים הראשונים תיקנו לומר בפרקים לשבח והודיה, כדאמרינן בערבי פסחים, וזה הקוראה תמיד בלא עיתה אינו אלא כמזמר שיר ומתלוצץ". רש"י מבאר שהלל נקבע להאמר בפרקים, ולכן באמירה בזמנים אחרים יש פן של התלוצצות, אבל פסוקי דזמרא, נקבעו לאומרם יום יום, ולכן אין כאן התלוצצות.

הסברו של רש"י עדיין צריך ביאור. חכמים קבעו חיוב מינימלי. חובה להלל בשמונה עשרה פרקים בשנה, מדוע המוסיף על המינימום הזה הרי הוא מחרף ומגדף? וכן קשה,

מדוע הלל שלאחר התפילה נקבע רק בפרקים מסויימים, ואילו הלל שקודם התפילה, בפסוקי דזמרא, נקבע לכל יום.

הגרי"ד סולוביצ'יק זצ"ל מבאר ענין זה בהרחבה¹:

בביאור קיום, מבנה ותוכן פסוקי דזמרה, נראה דהנה ישנם שני יסודות אשר במשקל ראשון נראים כסותרים זה את זה בבחינת שני כתובים המכחישים הדדית, אך אשר... שניהם אמיתיים ומוצאים את הדם בתהלות ישראל.

יסוד אחד אומר: 'הללוי-ה הללו עבדי ה' את שם ה'...' ישנה מצות אמירת הלל ושבח לבורא עולם על נפלאותיו וחסדו הגדול...

יסוד שני אומר: 'מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו' - אי אפשר לספר גבורות וחסדי הקב"ה שבכל יום ובכל עת ובכל שעה. אדרבה 'לך דומיה תהלה', כי כל סידור דברי שבח למלך מלכי המלכים על ידי אדם חלש אונים שוכן בתי חומר הוא בגדר הנמנע והבלתי מובן...

אמנם שני הפכים בנושא אחד; אבל שני הניגודים מבטאים אמת אחת שלמה ומשוכללת. האדם חייב לברך את קונו ולהללו, אך הוא גם מנוע מאמירת דברי הלל ושבח. כיצד כילכלה ההלכה את הסתירה הזאת? ההלכה אמרה, כי שבח והלל מותרים ונחוצים באחד משני מקומות:

א. כשאמירתם מהווה מצוה בפני עצמה או נובעת ממצוה אחרת כמו בחנוכה או ביום טוב שמצות שמחה או פרסומי ניסא מחייבות סידור שבחו של מקום בהלל...

ב. לקרוא דברי שבח והודאה של הקב"ה כקורא בתורה, שאז המתיר של סידור דברי ריצוי הוא מצות תלמוד תורה. מה לומד קורא ההלל? דרכי הקב"ה ופעולותיו. הנביאים והכתובים מלמדים אותנו תורה שלמה: דרכי השם אשר אנו מצווים ללמוד כדי ללכת בהן ולהידמות לו.

שני סוגי קריאות אלו אנו מוצאים בהלל ובפסוקי דזמרה. הלל נאמר משום שחובתנו כך היא, והחיוב החל על הגברא מתיר הרצאת שבח הקב"ה... בפסוקי דזמרה, לעומת זאת, פעולתנו מתבטאת בקריאת הכתובים ומחייבה העיקרי הוא לימוד תורה והבנה ועיון בדבר הקב"ה כדי שעל ידי כן נשכיל לדעת איך לחיות ולפעול.

הגרי"ד סולוביצ'יק עומד על פרדוקס בסיסי בעולמה של תורה. פרדוקס בסיסי ביחס בין האדם לבורא העולם. מחד גיסא חובתו הבסיסית של האדם היא לשבח ולפאר להקב"ה על

¹ שיעורים לזכר אבא מרי ז"ל חלק ב', שיעור בענין פסוקי דזמרה, בעיקר בעמ' יח-יט. יסוד זה חוזר ונשנה פעמים רבות (עיין שם עמ' סט-עב, ועוד מקומות) בהגותו של הרב.

פעלו, ולהודות לו על כל הטובה אשר גמלהו. מאידך גיסא, כיצד יכול האדם החומרי, המוגבל והסופי לעמוד ולשבח ליוצר כל, הרוחני, האין סופי, הבלתי מובן ובלתי ניתן להשגה?

ההלכה פתרה בעיה זו. אכן, אסור לאדם להחליט, שהוא רוצה לקום ולשבח להקב"ה. שבח לבורא עולמים יכול להאמר רק מתוך קיום מצוה, המתיר אמירת שבח לחי העולמים.

מצאנו שני מעשה מצוה המהוים "מתיר" לאמירת ההלל:

א. מצוה - מצות פרסום הנס בחנוכה, ומצות שמחת במועדים הם המתירים קיום של ההלל.

ב. לימוד תורה - מצות לימוד תורה מתירה קריאת פרשיות שיש בהם שבח לא-ל חי.

יסוד דבריו של הגרי"ד זצ"ל מבוססים על גמרא במסכת ברכות (לג,ב):

ההוא דנחית קמיה דר' חנינא, אמר: הא-ל הגדול הגבור והנורא והאדיר והעזוז והיראוי החזק והאמיץ והודאי והנכבד. המתין לו עד דסיים, כי סיים אמר ליה, סיימתינהו לכולהו שבחי דמרך, למה לי כולי האי? אנן הני תלת דאמרינן אי לאו דאמרינהו משה רבינו באורייתא ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה, לא הוינן יכולין למימר להו, ואת אמרת כולי האי ואזלת! משל למלך בשר ודם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב, והיו מקלסין אותו בשל כסף, והלא גנאי הוא לו!

ובתרגום לעברית: מעשה בשליח ציבור, שהתפלל לפני ר' חנינא. אמר [השליח ציבור]: הא-ל הגדול הגבור והנורא והאדיר והעזוז והיראוי החזק והאמיץ והודאי והנכבד. המתין לו ר' חנינא עד שסיים. כשסיים השליח ציבור תפילתו, אמר לו ר' חנינא: האם סיימת לכל שבחי הקב"ה? למה לך להאריך בשבחים כל כך? אנו אומרים בתפילה רק שלושה שבחים [הגדול, הגבור והנורא]. גם הם אלמלא אמר אותם משה רבינו באורייתא, ואלמלא באו אנשי כנסת הגדולה ותקנו אותם בתפילה, לא היינו יכולים לומר, ואתה מאריך כל כך בשבחים? משל למלך בשר ודם שהיו לו אלף אלפים דינרים זהב, והיו מקלסים אותו בשל כסף, והלא גנאי הוא לו!

רק שבח שנכתב על ידי משה רבינו בתורה, ונקבע על ידי אנשי כנסת הגדולה בתפלה ראוי להאמר כשבח. בשבחים אחרים, שלא נאמרו על ידי משה, ולא נתקנו על ידי אנשי כנסת הגדולה, יש חירוף וגידוף. כמו כן, באמירת שבחים שנאמרו על ידי משה במועדים אחרים שבהם לא תקנו לשבח, יש חירוף וגידוף.

לפי דרכו של הגרי"ד זצ"ל למדנו שהלל ופסוקי דזמרא שונים זה מזה במהותם:

הלל - כשמו כן הוא, אמירה ישירה של שיר שבח והלל להקב"ה.
פסוקי דזמרה - קריאה של פסוקים שמהם עולה, כבדרך אגב, שבחו של מקום.

לפי זה דברי רבי יוסי בגמרא בשבת ברורים. העומד ומשבח להקב"ה מעבר לזמנים שמחוייב הוא בכך הרי הוא מחרף ומגדף, שהרי "לך דומיה תהלה". אבל קריאת פסוקים שבהם מוזכר שבחו של מקום מותרת וראויה להעשות בכל יום.

הגרי"ד זצ"ל מבסס את החילוק בין הלל לבין פסוקי דזמרה על הראיות הבאות:

א. נוסח הברכה שלאחריהן:

<p>בהלל יהללוך ה' א-להינו כל מעשיך וחסדיך צדיקים עושי רצונך וכל עמך בית ישראל ברנה יודו, ויברכו, וישבחו, ויפארו, וירוממו, ויעריצו, ויקדישו וימליכו את שמך מלכנו, כי לך טוב להודות, ולשמך נאה לזמר, כי מעולם ועד עולם אתה א-ל.</p>	<p>בפסוקי דזמרה ישתבח שמך לעד מלכנו ... כי לך נאה ה' א-להינו וא-להי אבותינו, שיר ושבחה, הלל וזמרה, עז וממשלה, נצח, גדולה וגבורה, תהלה ותפארת, קדושה ומלכות ברכות והודאות מעתה ועד עולם.</p>
<p>ברוך אתה ה' מלך מהולל בתשבחות.</p>	<p>ברוך אתה ה' א-ל מלך גדול בתשבחות, א-ל ההודאות אדון הנפלאות הבוחר בשירי זמרה מלך אל חי העולמים .</p>

ההבדל בין הנוסחים בולט מאוד. הברכה בהלל מלאה בפועלים: "יודו, יברכו, ישבחו, יפארו..." ואילו בפסוקי דזמרה אין פעלים של שבח, הודאה והלל, אלא רק תיאור של מציאות "לך נאה... שיר ושבחה הלל וזמרה..."

ב. נוסח הברכה שלפני פסוקי דזמרה - בברכת "ברוך שאמר" אנו מברכים: "ובשירי דוד עבדך נהללך ה' א-להינו" - מדוע בברכת הלל אין אנו מזכירים "ובשירי דוד עבדך", הרי אף ההלל לקוח משירי דוד? אלא שבהלל אנו משבחים בעצמינו, ולכן אין צורך להדגיש את המקור, אבל בפסוקי דזמרה אין לנו רשות לשבח אלא רק לקרוא את שירת דוד שנקבעה בכתבי הקודש, לפיכך חשוב להדגיש שמקור השירה הוא משירי דוד שבמקרא.

ג. צורת הקריאה - בהלל אומרת המשנה (סוכה לח,א), וכך אנו נוהגים, שקריאתה היא לפי מנהג המקום: "מקום שנהגו לכפול לכפול, לפשוט יפשוט", בפסוקי דזמרה לא מצאנו

הוראה כזו². לפי האמור לעיל ההסבר פשוט. בהלל אנו משבחים באמצעות פרקי תהילים. כיון שאנחנו המשבחים, רשאים אנו לשנות מהצורה שהפסוקים מובאים במקרא. אבל בפסוקי דזמרה שאנו קוראים את פרקי תהילים, ומהם עולה ובוקע שבחו של מקום, אין לנו לקרוא את הפסוקים שלא כפי שהם כתובים.

ד. המונח "פסוקי דזמרה" – הגרי"ד שואל מדוע הגמרא קוראת לפרקי התהילים הנאמרים לפני התפילה "פסוקי דזמרה", והרי אנו אומרים פרקים שלמים ולא פסוקים בודדים? מבאר הגרי"ד שהיחידה של שירה היא פרק, ואילו היחידה של קריאה בתורה היא פסוק. ולכן הגמרא מדגישה שאנו קוראים פסוקים של זמרה, ואין כאן פרקים של שירה³.

חילוקו של הגרי"ד בין ברכת "יהלוך" לבין ברכת "ישתבח" בולט מאד. בברכת "יהלוך" שלאחר ההלל, מודגש השבח שעם ישראל משבחים להקב"ה, ואילו בברכת "ישתבח" מודגש שהקב"ה משובח ועומד. אולם אם נשווה בין ברכת "ברוך שאמר" לברכת "יהלוך", הרושם של חילוקו של הגרי"ד יקהה.

ברכת ברוך שאמר	ברכת יהלוך
ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם הא-ל הרוחמן המהולל בפי עמו משובח ומפואר בלשון חסידי ובעבדיו ובשירי דוד עבדך נהלך ה' א-להינו בשבחות ובזמירות נגדך ונשבחך ונזכיר שמך ונמליכך מלכינו א-להינו יחיד חי העולמים מלך משובח ומפואר עדי עד שמו הגדול.	יהלוך ה' א-להינו כל מעשיך וחסידיך צדיקים עושי רצונך וכל עמך בית ישראל ברנה יודו, ויברכו, וישבחו, ויפארו, וירוממו, ויעריצו, ויקדישו וימליכו את שמך מלכנו, כי לך טוב להודות, ולשמך נאה לזמר, כי מעולם ועד עולם אתה א-ל.
ברוך אתה ה' מלך מהולל בתשבחות.	ברוך אתה ה' מלך מהולל בתשבחות.

בין ברכות אלו יש הרבה דמיון. ראשית כל - החתימה זהה. שנית - בברכת "ברוך שאמר" יש פעלים של שבח להקב"ה: "נהלך", "נגדלך", "נשבחך", "נמליכך", במקביל לפעלים "יהלוך", "ישבחו", "ימליכו" בברכת ההלל.

² אמנם יש לציין שאנו כופלים את הפסוק האחרון: "כל הנשמה תהלל י-ה הללוי-ה", אולם שם הסיבה שונה להודיע שנגמרו המזמורים של סוף תהילים [עיין טור סי נא, ובית יוסף ד"ה ובספר נהגים לכפול].

³ עיין שיעורים לזכר אבא מרי ז"ל ח"ב עמ' יח.

המסקנה המתבקשת, לכאורה, מהדמיון בין שתי הברכות הוא, שאין הבדל מהותי בין הלל לבין פסוקי דזמרה, אלא הבדל טכני בלבד. בהלל יש מצוה מדברי סופרים, לכן חובה להקדים לה את ברכת המצוות, לפיכך ברכת השיר - "יהללוך" - נדחתה לסוף; "בברוך שאמר" אין מצוה, ולכן הקדימו את ברכת השיר להתחלה⁴, ובסוף תקנו ברכה נוספת בסגנון שונה.

כדי להתמודד עם שאלות אלו יש לעמוד על יסוד נוסף בפסוקי דזמרא, יסוד התלוי במחלוקת ראשונים.

הראשונים⁵ נחלקו באדם שאיחר לתפילה ואינו יכול להספיק לומר פסוקי דזמרא עם ברכותיה, ולהגיע לתפילת עמידה עם הציבור. רבינו יונה בשם רבותיו סובר, שיתפלל עם הציבור, וישלים פסוקי דזמרא לאחר התפילה, ורב נטרונאי סובר שאי אפשר לומר פסוקי דזמרא לאחר התפילה.

מחלוקת זו היא מחלוקת בהבנת דין אמירת פסוקי דזמרא. לפי רבותיו של רבינו יונה, חיוב אמירת פסוקי דזמרא הוא חיוב של אדם לומר שבחו של מקום. אמנם לכתחילה תקנו להקדים את אמירת השבח לתפילה, מדינו של ר' שמלאי: "לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל, מנא לן ממש דכתיב 'ה' א-להים אתה החלות... וכתוב בתריה 'אעברה נא ואראה...' (ברכות לב). אבל בדיעבד ניתן לומר פסוקי דזמרא כל היום.

רב נטרונאי חולק. לדעתו אין לומר פסוקי דזמרא לאחר התפילה, כיוון שחיוב אמירתם נובע מחיוב תפילה. פסוקי דזמרא נתקנו כהכנה לתפילה, ולאחר התפילה אין קיום מצוה באמירתם.

המשכנות יעקב מוסיף נדבך נוסף. המשכנות יעקב (סי' סז)⁶ חולק על השולחן ערוך (סי' נב), ולדעתו, חייבים לומר פסוקי דזמרא אפילו על חשבון תפילה במנין. לדעתו פסוקי דזמרא אינם מהוים הכנה בלבד לתפילה, הם מהוים מתיר לתפילה. הרצון לגשת לפני המלך, מחייב סידור שבחו של מקום לפני כן, ללא סידור שבחו זה אין אדם רשאי לגשת אל הקודש.

למדים אנו על יסוד מרכזי בהלכות תפילה, יסוד שעליו בנויה התפילה כולה.⁷ אין אדם רשאי "להתפרץ" לארמונו של המלך. כדי לזכות לעמוד בפני המלך, זקוק האדם להכנה, הכנה ה"מתירה" לו לשפוך שיחו בפני מלכו של עולם. התפילה כולה בנויה שערים

⁴ זה גם ההסבר לשינוי בזמנים ובגופים. ב"ברוך שאמר" הנאמרת כפתיחה לפרקי השבח, אנו אומרים בגוף ראשון ובלשון עתיד, כיון שאנו עומדים להלל ולשבח. בברכת "יהללוך" הנאמרת כחתימה, לאחר פרקי הלל, אנו אומרים בגוף שלישי - בהתייחסות כללית לעם ישראל.

⁵ עיין תלמידי רבינו יונה (ברכות כג. באלפס ד"ה ותקיננו), רא"ש (ברכות פ"ה סי' ו), טור או"ח סי' נב.

⁶ המשנה ברורה (סי' נב סק"ו) פוסק את חידושו של המשכנות יעקב להלכה.

⁷ יסוד זה יבואר בהרחבה, לקמן בפרק "ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך" - עמ' ?

שערים, שער לפנים משער. רק על ידי מעבר בשערים הללו רשאי אדם מישראל לעמוד לפני מלכו של עולם.

פסוקי דזמרא הוא השער הראשון, קריאת שמע וברכותיה הם השער השני. חייב אדם לקבל עול מלכות שמים בקריאת שמע וברכותיה, כמתיר לעמידה לתפילה, וחייב הוא להכיר את שבחו של מי שאמר והיה העולם, לפני שהוא זוכה להכנס אל הקדש פנימה, ולעמוד בפני המלך.

על פי זה נראה לומר שיש הבדל מהותי בין אמירת הלל לבין אמירת פסוקי דזמרא. בהלל האדם עומד ומשבח לבורא עולם. אדם מישראל זוכה לעמוד בצורה אקטיבית, ולקשור כתרי שיר ושבח לבורא העולם. בפסוקי דזמרא המצב שונה בתכלית. האדם יושב בצורה פאסיבית והוא מפנים את גדולתו של הבורא.

התהליך של אמירת פסוקי דזמרא שונה מהתהליך של אמירת הלל. ההלל מיועד, כביכול, בשביל הקב"ה. האדם "נותן" להקב"ה שיר ושבח. פסוקי דזמרא מיועד לאדם, האדם זקוק להפנים את עוצמתו של ח-י העולמים.

מבינים אנו כעת, את הסיבה לכך שאמירת הלל בכל יום היא חירוף וגידוף, ואמירת פסוקי דזמרא בכל יום משובחת. הפנמת גדולתו של הבורא ועוצמתו, רצויה היא תמיד, ולפני עמידה בתפילה היא אף הכרחית. אבל קשירת כתרי שיר ושבח לריבון העולמים, בזמנה - מצוה היא, שלא בזמנה - הרי היא חירוף וגידוף.

הבחנה זו בין הלל לבין פסוקי דזמרא גורמת להבדלי המיקום. הלל נאמר לאחר התפילה, ופסוקי דזמרא נאמרים לפני התפילה. פסוקי דזמרא הם "מתירים" להתפלל. לפני שאדם יעמוד בפני הקב"ה בתפילה חייב הוא להפנים וללמוד, בפני מי הוא מתפלל. הלל נאמר לאחר התפילה. רק לאחר שהתפלל, ראוי הוא האדם לעמוד ולשבח למלך מהולל בתשבחות.

ההבדל בין ההלל לבין פסוקי דזמרא, בא לידי ביטוי גם בבחירת המזמורים. לא בכדי תקנו חכמים לומר את מזמורים קיג-קיח בהלל, ולומר את מזמורים קמה-קנ בפסוקי דזמרא⁸.

המזמורים של פסוקי דזמרא מתארים את ההנהגה הכללית של הקב"ה. הקב"ה מנהיג את עולמו, ודואג לקיומו של העולם כולו. "מכסה שמים בעבים, המכין לארץ מטר, המצמיח הרים חציר" - הקב"ה מנהיג את הטבע. "נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו" - הקב"ה דואג לברואיו, אפילו לבהמות ולעופות. "עשה משפט לעשוקים, נתן לחם לרעבים,

⁸ עיין שעורים לזכר אבא מארי ח"ב עמ' עו-עז.

ה' מתיר אסורים, ה' פקח עורים... ה' שמר את גרים יתום ואלמנה יעודד" - הקב"ה דואג לדל ולאביון, לחלשים ולנדכאים.

בהלל מתארים את ההנהגה היחודית של הקב"ה. הקב"ה "מתערב" בטבע לצורך דאגה אישית לצרכים ייחודיים של אדם פרטי, או של האומה הישראלית כולה. שירת ההלל מתוארת ברובה על ידי אדם שנעשה לו נס, והוא מודה ומשבח להקב"ה על החסד שעשה עמו הבורא יתברך.

"הים ראה וינס הירדן יסב לאחר" - הקב"ה משנה את חוקי הטבע כדי להציל את ישראל מהמצרים הרודפים אותם. "ההפכי הצור אגם מים, חלמיש למעינו מים" - הקב"ה עושה נפלאות כדי לדאוג לצרכים הפיזיים של עם ישראל. "כי חלצת נפשי ממות את עיני מן דמעה את רגלי מדחי" - הקב"ה מציל את האדם מצרותיו.

גם ההתייחסות לדל ולאביון שונה בהלל מבפסוקי דזמרא. בפסוקי דזמרא הקב"ה דואג לצרכיהם של השכבות הנחשלות: "פקח עורים", "זוקף כפופים", "שמר את גרים", "יתום ואלמנה יעודד". אבל בהלל, המהפכים הם מאוד דרמטיים - "מקימי מעפר דל... להושיבי עם נדיבי עמו" - לא רק שהדל הוקם מעפר, הוא אף זכה לשבת בין נדיבי עם.

כפי שנאמר לעיל, הבדל בין הלל לבין פסוקי דזמרא בא לידי ביטוי בנוסח הברכות. לעיל ראינו שבברכת הסיום להלל, אנו משבחים מפארים מרוממים מעריצים את הקב"ה, ואילו בברכת הסיום לפסוקי דזמרא, אנו מציינים שנאה להקב"ה שיר ושבחה הלל וזמרה. גם ברכת הפתיחה לפסוקי דזמרא, שהיא דומה לברכת הסיום של הלל, שונה בנקודה אחת מאוד חשובה:

ברוך שאמר	הלל	ישתבח
ונזכיר שמך ונמליכך מלכינו		ברוך אתה ה' א-ל מלך גדול
א-להינו. יחיד חי העולמים		בתשבחות, א-ל הודאות
מלך משובח ומפואר עדי עד	כי מעולם ועד עולם אתה	אדון הנפלאות הבוחר בשירי
שמו הגדול	א-ל.	זמרה מלך (יחיד) א-ל חי העולמים.

ברוך אתה ה' מלך מהולל
בתשבחות.

ברוך אתה ה' מלך מהולל
בתשבחות.

לברכת ישבח חתימה כפולה:

מלך גדול בתשבחות א-ל הודאות אדון הנפלאות הבוחר בשירי זמרה.
מלך (יחיד) א-ל חי העולמים.

החתימה הראשונה מקבילה לחתימה של ההלל: "מלך מהולל בתשבחות". אולם החתימה השניה, מה טיבה? מדוע מזכירים "מלך (יחיד) א-ל חי העולמים", בחתימה של פסוקי דזמרא? מה ענין הזכרה זו בברכה, שמהותה הלל ושבח?

כמו כן בברכת ברוך שאמר, לפני החתימה סיום כפול:
יחיד חי העולמים
מלך משובח ומפואר עדי עד שמו הגדול.

גם בברכה זו, ברכת "ברוך שאמר", מוצאים אנו אותם שתי יסודות: הקב"ה הוא מלך מהולל ומשובח, והקב"ה הוא יחידו של עולם.

התשובה לנוסח הכפול פשוטה. בהלל, הדין הוא להלל ולשבח להקב"ה, ולכן אין להזכיר דבר מעבר לשבחו של מקום. אבל בפסוקי דזמרא, החיוב הוא, אמירת שבחים כדי להכיר את מי שאמר והיה העולם, ולכן חשוב לציין בברכה, שהקב"ה מלך יחיד, שהקב"ה הוא חי העולמים.

לסיכום, גם "הלל" וגם פסוקי דזמרא שניהם נקראים - הלל. למרות שיתוף השם, ולמרות הדמיון החיצוני ביניהם, הרי הם שתי קטגוריות הלכתיות שונות. "הלל", כשמו כן הוא, אמירת פרקים שיעודם להלל ולשבח ולפאר ולרומם את מלכו של עולם.

פסוקי דזמרא, כשם כן הם, פסוקים של זמר, שבהם יושב האדם ומזמר לעצמו, על גדולתו ועוצמתו של בורא העולם. יעודם של מזמורים אלו, להפנים בפני מי אנו עומדים. הבדלים אלו בין פסוקי דזמרא לבין הלל, באים לידי ביטוי בהלכות הבאות:
א. פסוקי דזמרא הם הכנה לתפילה, ולכן הם תמיד לפני. הלל נאמר לאחר התפילה. רק לאחר, שאדם התפלל על דמו הוא רשאי להלל להקב"ה.⁹
ב. פסוקי דזמרא בשיבה, הלל בעמידה. בפסוקי דזמרא, האדם אומר את שבחו של הקב"ה לעצמו, ולכן הם נאמרים בשיבה. הלל, שהוא אמירת שבח להקב"ה - בעמידה.
ג. פסוקי דזמרא בכל יום, הלל נאמר לפרקים.¹⁰ ללמוד על גדולת הבורא צריך בכל יום. לעמוד ולשבח להקב"ה, מותר רק בזמנים מיוחדים.

⁹ לפי"ז היה נראה להגיע למסקנה הלכתית, שאין להקדים הלל לתפילה. וגם מי שאחר לתפילה והגיע בשעה שהציבור אומר הלל, אין לו לומר הלל בציבור, אלא חייב להתפלל קודם, ורק אחר"כ יאמר את ההלל ביחידות. אולם מפורש בפוסקים לא כך. הב"י (סי' תכב ד"ה וכתב הכלבו) מביא בשם הכלבו (סי' נב), שיקרא הלל עם הציבור קודם התפילה, וכך פסק המג"א סק"ו.

¹⁰ לשון הגמ' בפסחים ק"ז. "נביאים שביניהן תקנו להן לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק...". בגמ' בערכין י'. נאמר, שה"פרק" המתאים לאמירת הלל, הוא מועד שהתקדש בעשיית מלאכה.

ד. בפסוקי דזמרא אנו אומרים את הפסוקים שכפי שהם כתובים במקרא. בהלל, אנו "משנים" את הכתוב על ידי כפילת הפסוקים. בפסוקי דזמרא המיועדים ללמד אותנו על הבורא, אנו קוראים את הפסוקים כהויתם. בהלל, שאנו מהללים, והמקרא הוא רק "מקור השראה", אין חובה לצטט את הפסוקים כהויתם.

ה. נוסח הברכות. בהלל אנו אומרים רק "מלך מהולל בתשבחות", בפסוקי דזמרא אנו אומרים גם "מלך (יחיד) חי העולמים".